

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลเป็นความพยายามที่จะพิสูจน์ว่า การกระทำของจำเลยเป็นเหตุที่แท้จริงของความเสียหายหรือไม่ และพยายามที่จะสร้างนโยบายทางกฎหมายว่าความเสียหายที่สืบเนื่องมาจากการกระทำของจำเลยนั้น ควรจะกำหนดขอบเขตให้จำเลยต้องรับผิดชอบในระบอบกฎหมาย ปัญหาในเรื่องนี้ถือได้ว่าเป็นปัญหาที่ยากที่สุดของกฎหมายละเมิด นักกฎหมายจำนวนมากได้ให้ความพยายามอย่างยาวนานในการสร้างทฤษฎีเพื่อแก้ปัญหานี้ได้ในทุกแง่มุม ให้เกิดความพอใจต่อกฎหมาย ให้เกิดความเป็นธรรมต่อผู้ละเมิดและผู้เสียหายมากที่สุด และเพื่อให้การใช้กฎหมายละเมิดสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งหมดของผู้ละเมิดคือ วัตถุประสงค์ในการลงโทษ วัตถุประสงค์ในการชดเชยค่าสินไหมทดแทน และวัตถุประสงค์ในการปรามมิให้มีผู้กระทำผิดเลียนแบบอีก นอกจากนี้ยังต้องสามารถแก้ไขปัญหาความสมดุลระหว่างความซัดแย้งของผลประโยชน์ทางปัจเจกชนและผลประโยชน์ทางสังคม (a balancing of conflicting interests, individual and social) ไม่มีทฤษฎีใดสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพจนบรรลุหลักการดังกล่าวอย่างสมบูรณ์ มีทฤษฎีจำนวนมากได้ถูกสร้างขึ้นทั้งในระบบกฎหมายในประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายจารีตประเพณี แต่ก็ไม่ปรากฏว่าศาลใช้ทฤษฎีใดเรื่องทฤษฎีเดียวในการแก้ปัญหา แต่กล่าวอย่าง เป็นธรรม จะพบว่า ความพยายามอันสับสนอลหม่านมายาวนานในการแก้ปัญหา นักนิติศาสตร์ ได้ทำให้ปัญหาที่มีคมใสสว่างไสวขึ้นมากที่สุดที่เกี่ยวอันเป็นแนวทางให้ผู้ที่ใช้กฎหมายพอที่จะยึดเป็นหลักปฏิบัติได้บ้าง แทนที่จะใช้หลักสามัญสำนึกอยู่เรื่อยไปตามความเชื่อแต่ดั้งเดิมซึ่งไม่มีความแน่นอนและแขวนลอยอยู่กับอัตวิสัยของผู้ใช้กฎหมาย

วิธีคิดในการแก้ไขปัญหานั้น นักกฎหมายภาคพื้นยุโรปกับนักกฎหมายในระบบกฎหมายจารีตประเพณีมีวิธีคิดที่แตกต่างกัน นักกฎหมายภาคพื้นยุโรปจะใช้ทฤษฎีเดียวในการพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยเป็นเหตุที่แท้จริงของความเสียหายหรือไม่ พร้อมทั้ง

กำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของจำเลยต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นในขณะที่เกี่ยวกันไปทันที ส่วนนักกฎหมายในระบบกฎหมายจารีตประเพณีจะใช้ทฤษฎีในการพิสูจน์ ก็จะพิสูจน์ในลำดับแรกก่อนว่า การกระทำของจำเลยเป็นเหตุที่แท้จริงของความเสียหายหรือไม่ (Cause in Fact) ส่วนมากมักจะใช้ทฤษฎี BUT FOR CAUSE ในลำดับสองจะเป็นปัญหาของการกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบที่สืบเนื่องมาจากการกระทำของจำเลย (Legal Cause or Remoteness of Damage) ซึ่งจะใช้ทฤษฎีผลโดยตรง หรือทฤษฎีเล็งเห็นผล ความเชื่อของผู้เขียนเป็นความเชื่อในระบบความคิดแบบกฎหมายจารีตประเพณี เพราะสามารถแบ่งแยกความผิดได้เป็นระบบกว่าคือเป็นปัญหาของข้อเท็จจริงบริสุทธิ์และเป็นปัญหาของนโยบายทางกฎหมายซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับการแก้ปัญหาได้ชัดเจนกว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงได้มีโครงสร้างใหญ่ตามแนวคิดในระบบกฎหมายจารีตประเพณี

การค้นหาเหตุในความเป็นจริง (Cause in Fact) เป็นปัญหาของข้อเท็จจริงบริสุทธิ์ เราไม่อาจคิดแบบนักปรัชญาเพื่อแก้ไขปัญหานี้ เพราะนักปรัชญาอย่างเช่น เกออร์ก ลูท มีความเชื่อว่าเหตุของปรากฏการณ์ประกอบไปด้วยชุกของเงื่อนไขจำนวนมากอันรวมกันเข้าอย่างมีพลังเพียงพอที่จะก่อให้เกิดปรากฏการณ์ขึ้น เราไม่อาจแยกเงื่อนไขหนึ่งออกมาจากชุกของเงื่อนไขแล้วเรียกมันว่าเป็นเหตุของปรากฏการณ์และแท้จริงโดยธรรมชาติของเหตุก็เป็นเช่นนี้ ความคิดนี้จึงไม่อาจนำมาใช้ในกฎหมายได้ เพราะมันจะปลดปล่อยจำเลยให้หลุดพ้นจากความรับผิดในทุกกรณี การค้นหาเหตุในความเป็นจริงจึงมีลักษณะสัมพันธ์และขึ้นต่อกับวัตถุประสงค์ของผู้สังเกต ในแง่ของกฎหมายเพียงแต่มีวัตถุประสงค์ที่จะถือว่า การกระทำของจำเลยเป็นเหตุของความเสียหายหรือไม่ ความคิดในทางกฎหมายเป็นความพยายามแยกการกระทำของจำเลยออกมาจากชุกของเงื่อนไขแล้วเรียกมันว่าเป็นเหตุ

จากการสุ่มตัวอย่างทฤษฎีต่าง ๆ จำนวน 4 ทฤษฎีจากทฤษฎีหลายทฤษฎีที่ไขกันอยู่ในระบบกฎหมายแบบประมวลและระบบกฎหมายจารีตประเพณี เพื่อค้นหาว่าการกระทำของจำเลยเป็นเหตุปฏิบัติการ (Operative Cause) ในการก่อให้เกิดความเสียหายอย่างแท้จริงหรือไม่ ได้พบว่าทฤษฎี BUT FOR CAUSE เป็นที่ยอมรับใช้

กันในศาลของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีเพราะสามารถใช้ได้ง่ายและ
สอดคล้องกับหลักตรรกวิทยา แต่ก็ได้พบว่า BUT FOR CAUSE ไม่อาจแก้ปัญหากรณีที่
มีผู้กระทำผิดโดยอิสระพร้อมกันซึ่งแต่ละคนมีพลังเพียงพอในตัวเองที่จะก่อให้เกิดความ
เสียหายแก่โจทก์ และกรณีการสืบค้นหาเหตุที่แท้จริงอาจจะต้องสืบค้นเลยไปถึงความผิด
ของอาดัมและอีฟ บางทีจึงเรียก BUT FOR CAUSE ว่าเป็น Adam and Eve Cause
ทฤษฎีเงื่อนไขสามารถแก้ปัญหาที่ BUT FOR CAUSE แก้ไม่ไ้และสามารถให้ความเป็นธรรม
แก่ผู้เสียหายได้คือความจริงแก่จุดที่ถูกต้องที่สุดมากคือจะทำให้จำเลยต้องรับผิดชอบในขอบเขตที่กว้าง
ขวางเกินไปทั้งความเสียหายอันผิดปกติกว้าง และบางทีไม่อาจรู้ว่ามี การปรากฏตัวของ
ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลหรือไม่ ทฤษฎีเหตุถึงขนาดสามารถกำหนดขอบเขต
ความรับผิดชอบให้สอดคล้องกับระดับของความร้ายแรงของการกระทำละเมิด แต่ในทางตรง
กันข้ามก็ไม่อาจคุ้มครองผู้เสียหายได้เต็มที่โดยเฉพาะเป็นผู้เสียหายที่มีความอ่อนแออันผิด
ปกติก่อนแล้ว ทฤษฎีสุดท้ายคือทฤษฎีองค์ประกอบอันเป็นสาระสำคัญ มีความแน่นอนมาก
ในการค้นหาเหตุของความเสียหาย แต่อย่างไรก็ตามยังมีความคลุมเครือในสาระสำคัญของ
ทฤษฎีและมีความไม่ชัดเจนกรณีการแก้ปัญหาผู้เสียหายมีความอ่อนแออยู่ก่อนและกรณี
การกระทำแทรกซ้อนภายหลังจากที่มีการละเมิดของจำเลย

จากการพิเคราะห์ทฤษฎีทั้งสามนี้ได้พบจุดอ่อนหลายประการ ในที่นี้จึงขอเสนอ
แนะแนวความคิดใหม่ที่จะค้นหาว่าการกระทำของจำเลยเป็นเหตุปฏิบัติการในการก่อให้เกิด
เกิดความเสียหายหรือไม่ ก็จะต้องพิจารณาในองค์ประกอบสองประการนี้

ประการแรก การกระทำละเมิดของจำเลยต้องมีลักษณะเป็น Sine Qua Non
คือเป็นเหตุจำเป็น (Necessary Cause) ของความเสียหาย ถ้าไม่มีการกระทำของ
จำเลย ความเสียหายก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้เลย หรืออาจเกิดขึ้นในวิถีทางอื่นโดยสิ้นเชิง

ประการที่สอง การกระทำละเมิดของจำเลยต้องเป็นเหตุอันมีประสิทธิภาพ
คือเนื่องจนก่อให้เกิดความเสียหายซึ่งจำเลยอาจจะเป็นส่วนหนึ่งของพลังทั้งหมดที่กระทำ
ต่อผู้เสียหายหรืออาจจะพลังที่กระตุ้นหรือเปิดโอกาสให้พลังอื่นเข้าปฏิบัติการสืบเนื่อง
ต่อความเสียหาย

แนวความคิดที่เสนอนี้มีข้อบกพร่องอยู่สองประการคือ ประการแรก ไม่ใช่กับกรณีที่อยู่เสียหายมีความอ่อนแอทางร่างกายอันผิดปกติอยู่ก่อนแล้ว เว้นแต่จำเลยใครขอเท็จจริงขณะกระทำหรือเป็นการกระทำโดยจงใจ ประการที่สองคือ มีเหตุแทรกซ้อนจากภายนอกอื่นไม่สามารถคาดเห็นได้

ในกรณีที่การกระทำของจำเลยหลายคนเป็นเหตุปฏิบัติการที่กระทำต่อผู้เสียหายคนเดียว เรียกว่าเป็นเหตุประสาน (Combined Cause) จะมีการกำหนดความรับผิดชอบอย่างไร ในกรณีที่เหตุสะสม (Cumulative Cause) โจทก์สามารถฟ้องจำเลยคนใดคนหนึ่งให้รับผิดชอบเต็มจำนวน ส่วนในความสัมพันธ์ระหว่างจำเลยด้วยกันเองให้รับผิดชอบตามสัดส่วนของความร้ายแรงที่ก่อให้เกิดความเสียหาย กรณีเหตุประสานที่มีผลดังเพียงพอในตัวเอง (Combined Sufficient Cause) ถ้าเป็นเหตุอันเกิดขึ้นพร้อมกัน (Concurrent Cause) โจทก์สามารถฟ้องจำเลยคนใดคนหนึ่งให้รับผิดชอบเพื่อความเสียหายอย่างเต็มจำนวนได้ ส่วนในความสัมพันธ์ระหว่างจำเลยด้วยกันเองให้รับผิดชอบเท่า ๆ กัน ถ้าเป็นเหตุต่อเนื่อง (Successive Cause) ในกรณีที่สามารถแบ่งแยกความเสียหายออกได้ชัดเจน ผู้ละเมิดแต่ละคนต้องรับผิดชอบในส่วนของความเสียหายที่ตนเป็นผู้ก่อขึ้น แต่หากความเสียหายไม่สามารถแบ่งได้ชัดเจน ผู้ละเมิดคนแรกจะต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายเต็มจำนวนเสมือนหนึ่งว่ามีได้มีการกระทำแทรกซ้อนต่อมา ส่วนความเสียหายพิเศษเพิ่มเติมนอกจากนั้นอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ละเมิดคนหลัง ถ้าบังเอิญในหมู่เหตุต่อเนื่องเหล่านั้นมีเหตุบริสุทธิ์อยู่ด้วย ถ้าเหตุบริสุทธิ์เป็นเหตุแรกที่เกิดก่อให้เกิดความเสียหายผู้ละเมิดคนหลังต่อมาจะรับผิดชอบเพื่อความเสียหายอันเกิดขึ้นเพิ่มเติมมาเท่านั้น ส่วนกรณีที่เหตุบริสุทธิ์เกิดขึ้นทีหลัง ผู้ละเมิดจะจำกัดความรับผิดชอบไว้เพียงความเสียหายที่เกิดขึ้นนับแต่เวลาทำละเมิดจนกระทั่งถึงเวลาที่เหตุบริสุทธิ์เกิดขึ้น

การที่จะถือว่าการกระทำของจำเลยเป็นเหตุแห่งความเสียหายไม่จำเป็นเสมอไปที่จำเลยจะกระทำด้วยตนเองต่อผู้เสียหาย เพราะในกรณีการกระทำของจำเลยมีลักษณะเป็นเหตุผูกพัน (Dependent Cause) คือ การกระทำของจำเลยใดสร้างเงื่อนไขขึ้นมาอันเปิดโอกาสหรือบีบบังคับในสถานการณ์เช่นนั้นให้มีการก่อความเสียหายขึ้นโดยการกระทำของโจทก์เองหรือโดยการกระทำของบุคคลที่สามซึ่งการกระทำเหล่านั้นผูกพัน

อย่างแนบแน่นกับการกระทำของจำเลย จำเลยต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยไม่สามารถอ้างว่าเป็นการกระทำแทรกซอน (Novus Actus Interveniens) หรือเป็นเหตุอิสระ เพื่อให้จำเลยหลุดพ้นความรับผิด

เมื่อสามารถรู้ได้อย่างแจ่มชัดว่า การกระทำของจำเลยเป็นเหตุของความเสียหาย ต่อไปจึงเป็นปัญหาของนโยบายทางกฎหมายที่จะกำหนดขอบเขตของความรับผิด ในที่นี้ขอเสนอว่า เราไม่อาจใช้ทฤษฎีเกี่ยวเพื่อกำหนดขอบเขตความรับผิดของลักษณะละเมิดใดทุกประเภท เราจำต้องใช้ทฤษฎีผลโดยตรง (Direct Consequence Theory) กับการกระทำละเมิดโดยจงใจและความรับผิดอย่างเคร่งครัด (Strict Liability) และใช้ทฤษฎีเล็งเห็นผล (Foreseeability Theory) กับการละเมิดโดยประมาท ส่วนความรับผิดเพื่อการกระทำของผู้อื่น (Vicarious Liability) จะใช้ทฤษฎีใดขึ้นอยู่กับลักษณะการกระทำของมูลละเมิด

ขอบเขตความรับผิดของจำเลยอาจจะถูกกำหนดให้แคบลงหรืออาจจะทำให้จำเลยหลุดพ้นจากความรับผิดไปโดยสิ้นเชิงถ้ามีพฤติกรรมภายนอกเข้ามาแทรกซอนอันเป็นจุดกักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล แต่ถ้าพฤติกรรมภายนอกสามารถเล็งเห็นได้ว่าจะเกิดแทรกซอนเข้ามา จำเลยกลับจะต้องรับผิดชอบหนักยิ่งขึ้นคือรวมทั้งความรับผิดเพื่อความเสียหายที่ถูกทำให้เพิ่มขึ้นโดยพฤติกรรมภายนอกด้วย ส่วนพฤติกรรมภายนอกที่ไม่สามารถเล็งเห็นได้ว่าจะเข้ามาแทรกซอนไม่ว่าจะเกิดจากเหตุสุดวิสัย การกระทำของบุคคลภายนอก หรือความผิดของผู้เสียหาย จะเป็นการกักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลทำให้จำเลยไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายที่ถูกทำให้เพิ่มขึ้นโดยพฤติกรรมภายนอก แต่จำเลยยังคงต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่ตนเป็นผู้ก่ออย่างแท้จริง แต่ถ้าเป็นกรณีที่พฤติกรรมภายนอกเป็นเหตุเกี่ยวหรือเป็นเหตุที่มีอำนาจสูงสุด จำเลยก็จะหลุดพ้นจากความรับผิดโดยสิ้นเชิง

จากแนวความคิดที่เสนอเพื่อแก้ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลนั้น เมื่อพิจารณาตามระบบกฎหมายไทย บทบัญญัติใดเปิดช่องให้มีการใช้กฎหมายตามแนวความคิดข้างต้นได้ ยกเว้นกรณีการไล่เบียดควยกันเองระหว่างจำเลยในเหตุสะสม

กับจำเลยในเหตุอื่น เกิดขึ้นพร้อมกัน จึงขอเสนอให้มีการ เพิ่มเคมบริบทบัญญัติให้มีการไล่เบี้ยกันได้ในหมู่ผู้กระทำละเมิดอิสระที่กระทำต่อผู้เสียหายคนเดียวกัน

แนวความคิดทั้งหมดที่เสนอมานี้ เป็นความพยายามที่จะจัดจุก่อนทางทฤษฎี ที่นักนิติศาสตร์อื่น ๆ ใดคิดเอาไว้แล้ว แต่ก็เป็นที่เชื่อแน่ว่า แนวความคิดที่เสนอในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็ยังคงมีจุก่อนหลงเหลืออยู่เช่นกัน ผู้เขียนเชื่อว่าคงจะมีนักนิติศาสตร์รุ่นต่อมาช่วยกันสร้างสรรค์ทฤษฎีที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย